

УДК 504.453 (282.247.32)

Н.С.Бордюг, кандидат сільськогосподарських наук, Житомирський національний агроекологічний університет

Т.П.Василюк, кандидат сільськогосподарських наук, Житомирський національний агроекологічний університет

ВПЛИВ ЗАБРУДНЮВАЧІВ ҐРУНТУ НА ЯКІСТЬ ВОДИ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ

Проведено порівняння ґрунту та ґрунтових вод за деякими хімічними показниками. Виявлено залежність між концентраціями елементів у ґрунті та у воді. Визначено коефіцієнти переходу забруднювачів у системі ґрунт-вода.

Ключові слова: ґрунт, ґрунтова вода, хімічні показники, коефіцієнти переходу, децентралізоване водопостачання.

Вступ. У ґрунт шкідливі речовини можуть надходити різними шляхами: із атмосфери у вигляді ґрубодисперсних фракцій аерозолів, з атмосферними опадами можуть випадати нітратна та сульфатна кислоти, сульфати, нітрати та інші речовини. Забруднюючі речовини можуть бути внесені у ґрунт і у вигляді добрив, а також за умов поливу і забрудненою водою [1,3]. Основним джерелом надходження забруднень у ґрунтові води є ґрунт, тому їх якість залежить від якості ґрунту та його забрудненості. У результаті проходження води через ґрунт забруднювачі затримуються у твердому шарі ґрунту і не потрапляють до ґрунтових вод. Чим більшу товщину він буде мати, а також міститиме у своєму складі водонепроникні породи, тим краще будуть захищені підземні води від забруднень. Відповідно, чим ближче ґрунтові води знаходяться до поверхні, тим більше вони незахищені і потерпають від забруднення, це говорить про те, що їх якість в значній мірі залежить від глибини залягання [2].

У зв'язку з незадовільним станом ґрунтів на території України, ґрунт перестав виступати в якості сорбенту і його забруднення впливає на погіршення якості ґрунтових вод. Тому поряд із дослідженням якості ґрунтових вод необхідно досліджувати і якість ґрунту.

Викладення основного матеріалу. Дослідженнями встановлено, що у ґрунті концентрації нітратів нижчі, ніж у воді, окрім проби з дерново-підзолистого ґрунту (109 мг/кг), взятого навесні, де цей показник є високим (див.табл.1). Причиною може бути внесення

азотних добрив. Слід відмітити, що нітрати, не сорбуючись ґрунтом, добре вимиваються з нього за рахунок поверхневого стоку і внаслідок міграції в глибину профілю ґрунту забруднюють ґрунтові води.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ґрунту та ґрунтових вод за хімічними показниками

Об'єкт дослідження		Періоди спостережень		
		весна	літо	осінь
Нітрати				
Дерново-підзолисті ґрунти	ґрунт, мг/кг	109,0 ±7%	3,5 ±5%	10,2 ±5%
	вода, мг/дм ³	79,0±0,15	203,0±0,20	41,0±0,15
Чорноземи типові	ґрунт, мг/кг	2,8 ±3%	3,8 ±5%	5,2 ±4%
	вода, мг/дм ³	393,0±0,30	726,0±0,32	726,0±0,30
Сірі лісові ґрунти	ґрунт, мг/кг	2,8 ±5%	2,8 ±3%	2,8 ±3%
	вода, мг/дм ³	3,0 ±0,05	20,1 ±0,12	41,0 ±0,17
Залізо				
Дерново-підзолисті ґрунти	ґрунт, мг/кг	1,38 ±5%	0,48 ±3%	0,57 ±5%
	вода, мг/дм ³	0,19±0,012	0,14±0,008	0,31±0,016
Чорноземи типові	ґрунт, мг/кг	3,12 ±7%	0,68 ±6%	2,94 ±8%
	вода, мг/дм ³	0,17±0,012	0,17±0,010	0,13±0,008
Сірі лісові ґрунти	ґрунт, мг/кг	4,43 ±4%	0,41 ±5%	3,03 ±7%
	вода, мг/дм ³	0,32 ±0,015	0,10 ±0,007	0,08±0,005
Марганець				
Дерново-підзолисті ґрунти	ґрунт, мг/кг	0,090±7%	0,005±5%	0,030±3%
	вода, мг/дм ³	1,03±0,025	0,40±0,025	0,06±0,005
Чорноземи типові	ґрунт, мг/кг	0,020±3%	0,005±5%	0,005±5%
	вода, мг/дм ³	0,50±0,018	0,20±0,015	0,08±0,005
Сірі лісові ґрунти	ґрунт, мг/кг	0,008±5%	0,005±5%	0,030±3%
	вода, мг/дм ³	0,36±0,020	0,40±0,025	1,04±0,022

Встановлено, що вміст заліза у ґрунті більший, ніж у воді, і коливається в межах від 0,48 до 3,99 мг/кг на дерново-підзолистих ґрунтах, від 0,33 до 4,43 мг/кг на сірих лісових, від 0,67 до 3,8 мг/кг на чорноземах. Але при цьому спостерігається тенденція до його зростання навесні та восени на фоні зниження літом. Слід відмітити, що залізо у ґрунті утворює міцні нерозчинні у воді комплекси, які зв'язуються з його твердою фазою. Виявлено, що концентрація марганцю на території проведення досліджень у ґрунті є нижчою, ніж у порівнянні з водою. Високий вміст марганцю у ґрунтовій воді можна пояснити надходженням до них стічних вод.

На основі отриманих даних проведено визначення коефіцієнта переходу у системі ґрунт-вода. На рис. 1 наведено коефіцієнти переходу для нітратів. Найбільший коефіцієнт переходу нітратів у воду характерний для чорноземів і досягає майже 200 одиниць. Для дерново-підзолистих та сірих лісових ґрунтів даний коефіцієнт перевищує 1, а отже нітрати досить легко переходять у ґрунтові води. Слід відмітити, що деградація чорноземів, а також використання мінеральних добрив є причиною зростання вимивання нітратів з ґрунту до ґрунтових вод. Відповідно і коефіцієнти переходу нітратів для чорноземів будуть вищими.

Коефіцієнти переходу заліза у воду для різних типів ґрунтів наведено на рис. 2. Порівняно з іншими типами ґрунтів, у дерново-підзолистих коефіцієнт переходу є вищим, хоча і менший 1. Отже, на чорноземах та сірих лісових ґрунтах залізо здатне краще утворювати нерозчинні у воді комплекси.

Для марганцю (рис. 3) коефіцієнти переходу вищі за одиницю. Найбільші значення характерні для сірих лісових ґрунтів і коливаються в межах від 34 до 80 одиниць. Оскільки, дерново-підзолисті і сірі лісові ґрунти є кислими, то і значно зростає рухомість таких елементів, як Fe та Mn. Тому, відповідно і коефіцієнти переходу у системі ґрунт-вода для даних елементів будуть вищим. У районах дослідження спостерігали, що зростання або зменшення у ґрунті концентрації тих чи інших речовин впливає на динаміку їх вмісту у воді. Наприклад, у

ґрунті вміст заліза більший, ніж у воді. При збільшенні кількості заліза у ґрунті (від 0,48 до 0,57 мг/кг), підвищується його концентрація у воді (від 0,14 до 0,31 мг/дм³). Слід відмітити, що з підвищенням температури спостерігали подальше зростання міграційної здатності елементів.

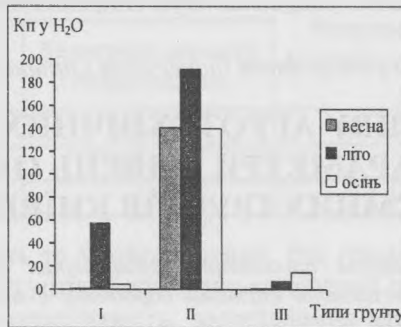

Рис. 1 Коефіцієнти переходу нітратів у системі ґрунт-вода
I – дерново-підзолисті, II – чорноземи типові, III – сірі лісові ґрунти

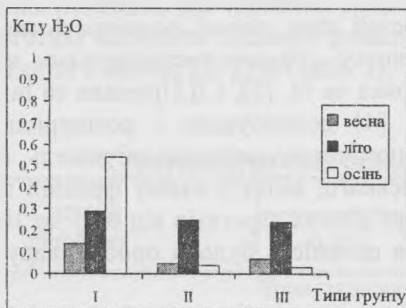

Рис. 2 Коефіцієнти переходу заліза у системі ґрунт-вода
I – дерново-підзолисті, II – чорноземи типові, III – сірі лісові ґрунти

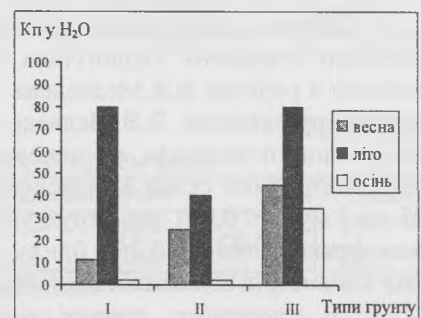

Рис. 3 Коефіцієнти переходу марганцю у системі ґрунт-вода
I – дерново-підзолисті, II – чорноземи типові, III – сірі лісові ґрунти

Висновок. Виходячи з цього, для покращення стану води із джерел децентралізованого водопостачання необхідно посилювати контроль за їх якістю, а також систематично проводити дослідження хімічних показників ґрунту, з метою завчасного виявлення усіх чинників, які можуть впливати на якісний стан ґрунтових вод.

Список використаних джерел

1. Городній М.М. Агрохімія: Підручник – 4-те вид., переробл. та доп. / М.М. Городній. – К. : Арістей, 2008. – 936 с.
2. Лісовал А.П. Система застосування добрив: підр. / А.П. Лісовал, В.М. Макаренко, С.М. Кравченко. – К. : Вища шк. 2002. – 317 с.
3. Якість ґрунтів та сучасні стратегії удобрення / за ред. Д. Мельничука, Дж. Хофман, М. Городнього. – К. : Арістей, 2004. – 488 с.

Аннотация. Проведено сравнение почвы та ґрунтових вод за некоторыми показателями. Обнаружено зависимость между концентрациями элементов в почве и в воде. Определены коэффициенты перехода загрязнителей в системе почва-вода.

Ключевые слова: почва, ґрунтова вода, химические показатели, коэффициенты перехода, децентралізованное водоснабжение.

Summary. The paper presents a comparisons of soil and groundwater by some chemical parameters. The relation between the concentrations of elements in soil and water was defined. A coefficients of moving of pollutants in the system soil-water was determined also.

Keywords: Soil, groundwater, chemical parameters, coefficients of moving of pollutants, outplant water supply.